

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX KADENCJA**

Warszawa, dnia 6 kwietnia 2017 r.

Druk nr 480

**KOMISJA
PRAW CZŁOWIEKA,
PRAWORZĄDNOŚCI I PETYCJI**

**Pan
Stanisław KARCZEWSKI
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Na podstawie art. 90d ust. 1 pkt 1 Regulaminu Senatu Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji wnosi o podjęcie postępowania w sprawie inicjatywy ustawodawczej dotyczącej projektu ustawy

o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Do reprezentowania Komisji w dalszych pracach nad tym projektem ustawy upoważniony jest senator Robert Mamątow.

W załączeniu przekazuję projekt ustawy wraz z uzasadnieniem.

Przewodniczący Komisji
Praw Człowieka, Praworządności i Petycji
(-) Michał Seweryński

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego

Art. 1. W ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1583 i z 2016 r. poz. 2260) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 8 uchyla się ust. 1b i 1c;
- 2) po art. 8a dodaje się art. 8b w brzmieniu:

„Art. 8b. 1. Dziecku matki pozbawionej wolności, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, urodzonemu w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub którego matka, w okresie ciąży, przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

2. Przepisy art. 8 ust. 1 zdanie drugie, ust. 2 oraz ust. 2d–5 stosuje się odpowiednio.

3. Stwierdzenie nieważności orzeczenia, z uwzględnieniem art. 3 ust. 1, może nastąpić także na wniosek dziecka, o którym mowa w ust. 1, a w razie jego śmierci, także na wniosek jego małżonka, dzieci i rodziców.”;

- 3) w art. 11:
 - a) w ust. 1 wyrazy „art. 8–10” zastępuje się wyrazami „art. 8, art. 9 i art. 10”,
 - b) dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

„3. Przepisy art. 8b mają odpowiednie zastosowanie wobec urodzonych w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia dzieci osób, o których mowa w ust. 1 i 2. Roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie nie przedawniają się.”.

Art. 2. W przypadku, gdy nieważność orzeczenia stwierdzono przed dniem wejścia w życie ustawy, żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy zgłosić w terminie trzech lat od dnia wejścia w życie ustawy.

Art. 3. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

Projekt inicjatywy ustawodawczej ma na celu realizację postulatów zawartych w skierowanej do Marszałka Senatu petycji indywidualnej wniesionej w dniu 9 lutego 2017 r.

Celem projektu ustawy jest przyznanie dzieciom matek, pozbawionych wolności na podstawie uznanych za nieważne orzeczeń, urodzonych w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia lub których matka w okresie ciąży przebywała w takich miejscach, uprawnień do odszkodowania lub zadośćuczynienia od Skarbu Państwa. W obecnym stanie prawnym osoby, które jako małoletnie były więzione wraz z matkami lub których matka przebywała w okresie ciąży w więzieniach, nie mogą dochodzić odszkodowania i zadośćuczynienia za okres własnego pobytu w więzieniach i miejscach odosobnienia.

Założenie racjonalnego ustawodawcy, jak również wartości konstytucyjne demokratycznego państwa prawnego wyrażane w art. 2 Konstytucji w powiązaniu z gwarancjami nietykalności i wolności osobistej z art. 41 Konstytucji, uzasadniają umożliwienie przez ustawodawcę, aby dzieci które jako małoletnie były więzione na mocy uznanych za nieważne orzeczeń sądowych, mogły ubiegać się o odszkodowanie i zadośćuczynienie, gdyż zarówno one jak i ich rodzice byli bezprawnie pozbawieni wolności.

Projekt ustawy, poprzez znowelizowanie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, rozszerza katalog osób mogących ubiegać się na drodze sądowej o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania uznanego za nieważne orzeczenia sądowego. Zgodnie z projektem ustawy będą to osoby urodzone w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia oraz osoby, których matka w okresie ciąży przebywała w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia. O uznanie orzeczenia wydanego wobec rodzica za nieważne będzie mogło wystąpić dziecko osoby niesłusznie skazanej (w razie jego śmierci także na wniosek jego małżonka, dzieci i rodziców), które przebywało z rodzicem w więzieniu lub miejscu odosobnienia.

Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego uznaje za nieważne orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., jeżeli czyn zarzucany lub przypisany

był związany m.in. z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności (art. 1 ust. 1).

Przepis art. 11 ustawy stanowi w ust. 1, że przepisy art. 8–10 mają zastosowanie również wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeśli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono (z powodów, o których mowa art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k) i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane.

Ustawa przewiduje, że osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, przysługuje odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

W przypadkach określonych w ustawie, możliwość złożenia wniosku o uznanie za nieważne orzeczenia oraz roszczenie odszkodowawcze przysługują także krewnym osoby, wobec której stwierdzono nieważność wydanego orzeczenia.

Żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy zgłosić w terminie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia, którego nieważność stwierdzono.

Projekt ustawy przyznaje możliwość dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia dzieciom matek pozbawionych wolności na podstawie uznanych za nieważne orzeczeń, urodzonych w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia oraz osobom, których matka w okresie ciąży przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia (art. 8b ust. 1).

Poprzez odpowiednie stosowanie art. 8 ust. 1 zdanie drugie projekt umożliwia w przypadku śmierci osoby uprawnionej dochodzenie roszczeń przez jej małżonka, dzieci i rodziców (art. 8b ust. 2).

Poprzez odpowiednie stosowanie art. 8 ust. 2 oraz ust. 2d–5 zachowana zostaje procedura oraz właściwość sądów dla dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia przewidziana w ustawie w dotychczasowym brzmieniu, a także znajdzie zastosowanie przepis, zgodnie z którym nowych rozwiązań nie stosuje się do osób, których działalność, w okresie będącym podstawą stwierdzenia nieważności orzeczenia albo uznania za nieważne decyzji określonej w ust. 1, stanowiła zaprzeczenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8b ust. 2).

W przypadku braku uznania za nieważne orzeczenia wydanego wobec matki, co stanowi przesłankę dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia przez jej dziecko, projekt

umożliwia dziecku wystąpienie z wnioskiem o stwierdzenie takiej nieważności (w razie śmierci dziecka także na wniosek jego małżonka, dzieci i rodziców) – art. 8b ust. 3.

Projekt zakłada możliwość dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia przez dzieci matek, w stosunku do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżoną uniewinniono lub postępowanie umorzono z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 Kodeksu postępowania karnego, i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a matki te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane. Projekt zakłada także możliwość dochodzenia roszczeń wobec matek pozbawionych wolności bez przeprowadzenia zakończonego orzeczeniem postępowania. W tym celu projekt zmienia art. 11 ustawy i dodaje do niego ust. 3.

Zmiana ust. 1 w art. 11 ma charakter techniczno-legislacyjny. W konsekwencji dodania nowego art. 8b koryguje odesłanie. Uwzględnia też, iż w obowiązującym stanie prawnym odesłanie w zakresie art. 8a (tak jak odesłanie w zakresie art. 8b) jest odesłaniem zbyt szerokim. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia osoby pełniącej czynną służbę wojskową, do której odbycia została powołana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie jest uzależnione od wcześniejszego stwierdzenia nieważności orzeczenia.

Projekt zakłada przywrócenie ustawie zgodności z zasadami techniki prawodawczej, poprzez uchylene w art. 8 ust. 1b i 1c, odwołujących się do ust. 1a, uznanego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 21/09 za niezgodny z Konstytucją (utracił moc 10 marca 2011 r.).

Ustawa przesądza w sposób jednoznaczny, że w przypadku gdy orzeczenie, na podstawie którego uprawniony miałby uzyskać odszkodowanie lub zadośćuczynienie, zostało uznane za nieważne przed wejściem w życie projektowanej ustawy, to żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy wnieść w przeciągu trzech lat od wejścia w życie ustawy (przepis przejściowy art. 2). Mechanizm zapewni ujawnienie większości roszczeń wobec Skarbu Państwa w terminie trzech lat od wejścia w życie ustawy, zmniejszając niepewność związaną z wypłatami w długim okresie. Jednocześnie stworzy uprawnionym realną możliwość powzięcia wiadomości o zmianach w prawie i złożenia stosownego wniosku.

Projekt zakłada wykorzystanie wobec chronionej grupy osób mechanizmu zawartego w ustawie o uznaniu za nieważne orzeczeń sądowych, tzn. roszczenia dochodzonego na

drodze sądowej. Zapewnia to, że osoby te będą mogły uzyskać świadczenia w rozmiarze uwzględniającym indywidualne doświadczenia związane z pobytem w więzieniach i innych miejscach odosobnienia.

Projekt poprzez rozszerzenie zakresu podmiotów uzyskujących ochronę na gruncie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń, i umożliwienie chronionej grupie osób uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia od Skarbu Państwa, zapewni wzrost poczucia sprawiedliwości społecznej. Zostanie to zrealizowane poprzez odczucia osób, które w sposób osobisty doświadczyły szkód i krzywdy i które potencjalnie uzyskają ich rekompensatę, jak i osób trzecich zauważających poczuwanie się do odpowiedzialności Państwa Polskiego za szkody i krzywdy wyrządzone w przeszłości.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Źródła finansowania:	
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	<p>Projektowana ustawa spowoduje wzrost wydatków budżetu państwa związanych z wypłatą odszkodowań Skarbu Państwa.</p> <p>Należy podkreślić, że z uwagi na brak oficjalnych danych dotyczących liczby osób uprawnionych do ubiegania się na podstawie projektowanej regulacji o odszkodowanie oraz informacji o wysokości przyznanych odszkodowań, które są wynikiem decyzji sądu, brak jest możliwości precyzyjnego oszacowania skutków finansowych proponowanych rozwiązań.</p> <p>Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości – uzyskanych w związku z nowelizacją ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego objętą drukiem senackim nr 109 – wynika, że w 2015 r. średnia wysokość przyznanego odszkodowania i zadośćuczynienia na mocy omawianej ustawy wynosiła 56,8 tys. zł.</p> <p>Przyjmując, że uprawnionych do odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie projektowanej ustawy byłoby około 40 osób oraz, że wysokość odszkodowań przyznawanych dzieciom osób represjonowanych byłaby na podobnym poziomie co wysokość odszkodowań przyznanych samym osobom represjonowanym, to łączne skutki finansowe projektowanej ustawy wyniosłyby około 2,3 mln zł. Należy zaznaczyć, że w związku z brakiem odpowiednich danych skutki te mogą być przeszacowane lub niedoszacowane. Szacunki przybliżają jedynie rząd wielkości skutków projektowanej ustawy. W przypadku pozyskania dokładniejszych danych zostaną one zrewidowane na kolejnych etapach prac legislacyjnych nad projektem.</p> <p>Dodatkowo należy założyć, że kwota ta nie zostanie wypłacona jednorazowo (w jednym roku), lecz w ciągu kilku najbliższych lat. Przyjmując, że wszystkie odszkodowania zostaną wypłacone w ciągu 3 lat od wejścia w życie projektowanej ustawy, roczne skutki dla budżetu państwa wyniosą około 760 tys. zł.</p>

7. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

		Skutki						
Czas w latach od wejścia w życie zmian		0	1	2	3	5	10	Łącznie (0-10)
W ujęciu pieniężnym (w tys. zł, ceny stałe z 2017 r.)	duże przedsiębiorstwa	–	–	–	–	–	–	–
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw	–	–	–	–	–	–	–
	obywatele, gospodarstwa domowe	760	760	760	0	0	0	2 280

Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	<p>Dzieci matek pozbawionych wolności, wobec których stwierdzono nieważność orzeczenia, urodzone w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub których matki w okresie ciąży przebywały w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia będą miały możliwość uzyskania odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w związku z ich pobytom w więzieniu. W razie śmierci tej osoby uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców.</p> <p>Wysokość skutków oszacowano analogicznie jak w pkt 6 OSR.</p>
--	---

8. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu

nie dotyczy

9. Wpływ na rynek pracy

Nie dotyczy.

10. Wpływ na pozostałe obszary

Omówienie wpływu Nie dotyczy.

11. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego

Przepisy projektu będą miały zastosowanie od dnia jego wejścia w życie.

12. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja efektów projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?

Nie przewidziano.

13. Załączniki (istotne dokumenty źródłowe, badania, analizy itp.)

Brak.

.....

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu

.....